

ZAMONAVIY JAMIYATDA AXLOQIY TARBIYANING O'RNI: NAZARIYA VA AMALIYOT

Qo'chqorova Dilnura

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Xorijiy tili va adabiyoti yo'nalishi I-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Azamova Sitara

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy axloqiy tarbiyaning hozirgi jamiyatdagi o'rni, uning ijtimoiy-ma'naviy hayotdagi roli tahlil qilinadi. Muallif axloqiy tarbiyaning bugungi kundagi yutuqlari – ma'naviy-ma'rifiy ishlarning faollashuvi, oila va maktab hamkorligining kuchayishi, yoshlar bilan ishlash tizimining takomillashuvi kabi jihatlarni yoritgan. Shuningdek, maqolada texnologiyalarning salbiy ta'siri, oilaviy tarbiyaning zaiflashuvi, qadriyatlar inqirozi kabi muammolar ham tanqidiy tahlil qilinadi. Maqola yakunida axloqiy tarbiyani rivojlantirish uchun taklif va tavsiyalar berilgan. Tadqiqot natijalari axloqiy tarbiya sohasida ishlayotgan mutaxassislar, pedagoglar va ota-onalar uchun foydalidir.

Kalit so'zlar: axloqiy tarbiya, zamonaviy axloqiy tarbiyaning yutuqlari va kamchiliklari, shaxsiy erkinlik, axloqiy chegaralar.

Kirish: Axloqiy tarbiya insonning ma'naviy kamoloti va jamiyat taraqqiyoti uchun muhim omil sanaladi. Har qanday jamiyatda axloqiy qadriyatlar, insoniylik tamoyillari va ma'naviy yetuklik uning barqarorligiga xizmat qiladi. Zamonaviy O'zbekistonda bu masala davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilgan. Mazkur maqolada Tojiboyev N., Sobirov A., Islom Karimov asarlari hamda O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi asosida zamonaviy jamiyatda axloqiy tarbiyaning nazariy asoslari, amaliy jihatlari va muammolari tahlil qilinadi.

1. Axloqiy tarbiyaning nazariy asoslari

Tojiboyev N. o'zining "Zamonaviy jamiyatda axloq va ma'naviyat" nomli maqolasida axloqiy tarbiyani jamiyat ma'naviyatining yadrosi deb baholaydi. Uning fikricha, axloq – bu qadriyatlar tizimi, u odamlar o'rtasidagi munosabatlarni boshqaradi. Sobirov A. esa "Axloqiy tarbiya: nazariya va amaliyot" asarida bu jarayonni tarbiya tizimining markaziy yo'nalishi sifatida baholaydi. U nazariy asos sifatida psixologik yondashuv, qadriyatlar tizimi va ijtimoiy muhit ta'sirini keltirib o'tadi. Axloqiy tarbiya — bu shaxsda ijtimoiy foydali, axloqiy jihatdan maqbul bo'lgan xatti-harakatlarni shakllantirish jarayonidir. U jamiyat tomonidan qadrlanadigan me'yorlar, odatlar, axloqiy fazilatlar (vijdon, halollik, adolat, mehr-oqibat) asosida quriladi.

Zamonaviy davrda bu tushuncha faqatgina ma'naviy yoki diniy asoslargagina ta'yanib qolmaydi. Psixologiya, sotsiologiya, madaniyatshunoslik, kommunikatsiya va raqamli

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

texnologiyalar sohasi bilan bog'liq yondashuvlar ham axloqiy tarbiyaning shakllanishiga ta'sir ko'rsatmoqda.

Shuningdek, o'quv dasturlarida "axloqiy savodxonlik", "ijtimoiy emotsional o'rgatish (SEL)", "raqamli axloq" kabi yangi kontseptlar joriy etilmoqda. Bu metodlar orqali yosh avlodga qadriyatlar bilan birga ongli tanlov, empatya, murosaga tayyorlik va onlayn mas'uliyat tushunchalari ham singdiriladi.

2. Oila, maktab va jamiyatning axloqiy tarbiyadagi o'rni

Islom Karimov "Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori" asarida axloqiy tarbiya avvalo oila bag'rida boshlanishi, maktabda mustahkamlanishi, jamiyatda esa rivojlanishi lozimligini urg'ulaydi. Bugungi kunda bu uchlik hamkorligi kuchaymoqda. Maktablarda "Ma'naviyat darslari", ota-onalar bilan hamkorlik, shuningdek, Yoshlar ittifoqi, mahalla faollarining ishtiroki axloqiy tarbiya sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Zamonaviy axloqiy tarbiyada bir necha muhim yutuqlar ko'zga tashlanadi:

1) Integratsiyalashgan yondashuv: Axloqiy tarbiya maktab, oila, OAV va ijtimoiy tarmoq orqali uzluksiz amalga oshirilmoqda. Bu ko'p kanalli tizim bola va o'smirlar ongida mustahkam axloqiy asoslar shakllanishiga yordam bermoqda.

2) Yangi texnologiyalar asosida tarbiya: Interaktiv metodlar, axloqiy o'yinlar, animatsiyalar, videodarslar orqali yoshlarning diqqatini tortish va qadriyatlarni samarali yetkazish yo'lga qo'yilmoqda.

3) Muqobil ijtimoiy loyihalar: Yoshlar o'rtasida "Zakovat", "Yosh kitobxon", "Yoshlar ovozi" kabi loyihalar orqali muloqot madaniyati, o'zini tutish etikasi, bahs-munozara madaniyati singari axloqiy ko'nikmalar shakllanmoqda.

4) Oila va maktab hamkorligi: Axloqiy tarbiya jarayonida ota-onalar va pedagoglarning hamkorligini kuchaytirishga qaratilgan metodik qo'llanmalar, treninglar soni ortmoqda. Bu orqali farzand tarbiyasida yagona yondashuv shakllanmoqda.

3. Zamonaviy xavf-xatarlar va axloqiy tanazzul muammosi

Zamonaviy texnologiyalar, ommaviy axborot vositalari va internet inson axloqiga ikki tomonlama ta'sir ko'rsatmoqda. Tojiboyev bu masalaga chuqur to'xtalib, "Axloqiy bo'shliq" atamasini kiritadi. Sobirovning ta'kidlashicha, bolalar ko'proq ota-onaning, ustozlarning harakatlariga qarab o'rnak oladi, shuning uchun axloqiy tarbiyada namuna bo'lish muhim. Bugungi globallashuv jarayonida yoshlarning axloqiy qarashlariga G'arb madaniyatining ba'zan salbiy jihatlari ham ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, TikTok, YouTube Shorts kabi platformalarda yolg'on mashhurlik, iste'molchilik ruhiyati va fast culture (tezlikka asoslangan madaniyat) orqali axloqiy qadriyatlarga salbiy munosabat shakllanmoqda. Shu bilan birga, ba'zi xorijiy serial va o'yinlar orqali agressiya, zo'ravonlik, jinsiy beandishalik kabi xatti-harakatlar normal hol sifatida talqin qilinmoqda.

Shuning uchun zamonaviy pedagogika va axborot xavfsizligi sohasi vakillari axloqiy tarbiyaga zamonaviy yondashuv – "raqamli axloq" (digital ethics) tushunchasini joriy

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

qilishni tavsiya qilmoqdalar. Bunda internetdan foydalanish madaniyati, onlayn muloqot odobi va axborot filtrini o'rgatish zarurati ortmoqda.

4. Qonunchilikda axloqiy tarbiyaning ifodasi

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida axloqiy tarbiya bevosita ifodalangan bo'lmasa-da, uning tamoyillari orqali bu masala yoritiladi. 41-moddada: "Har kim ilm olish huquqiga ega" deyiladi. Bu esa axloqiy-ma'naviy tarbiyaning ham ta'lim orqali berilishini bildiradi. Shuningdek, "Ma'naviyat va ma'rifat markazi" faoliyati, ta'lim standartlari va davlat dasturlari – bularning barchasi Konstitutsiyaga asoslangan holda axloqiy tarbiyani ta'minlashga xizmat qiladi. 2021-yil 24-dekabrda qabul qilingan "Yoshlar siyosati to'g'risida"gi Qonunda axloqiy tarbiya, vatanparvarlik va ijtimoiy mas'uliyatga ega shaxsni tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida qayd etilgan. Bundan tashqari, "Ma'naviyat va ma'rifat markazi", "Yoshlar ishlari agentligi" faoliyati ham axloqiy tarbiya siyosatining muhim vositalaridir.

5. Takliflar va xulosalar

Zamonaviy jamiyatda axloqiy tarbiyani rivojlantirish uchun quyidagi yo'nalishlar taklif etiladi:

- Axloqiy tarbiyada oila-maktab-mahalla hamkorligini mustahkamlash;
- OAV va ijtimoiy tarmoqlar orqali milliy axloqiy qadriyatlarni faol targ'ib qilish;
- Axloqiy tarbiya masalalarini har bir fan o'qitishda integratsiyalash;
- Ta'lim muassasalarida "Axloqiy tafakkur" mashg'ulotlarini yo'lga qo'yish;
- O'quv qo'llanmalarni Tojiboyev va Sobirov kabi mualliflar yondashuvlari asosida yangilash

6. Axloqiy tarbiyada sun'iy intellekt va raqamli muhitning roli

Raqamli transformatsiya davrida axloqiy tarbiya yangi muammolar va imkoniyatlarga duch kelmoqda. Yoshlar bugun ko'proq vaqtini internet, ijtimoiy tarmoqlar, o'yinlar va virtual muhitda o'tkazmoqda. Shu sababli, sun'iy intellekt (SI) va raqamli texnologiyalar axloqiy tarbiyaning yangi vositasi sifatida ko'rilmogda.

Sun'iy intellekt yordamida interaktiv axloqiy ta'lim ilovalari, chat-botlar, o'quv simulyatorlari va axloqiy masalalarni muhokama qilish uchun virtual muhitlar yaratilyapti. Bu texnologiyalar o'quvchilarni real hayotdagi axloqiy dilemmalarni tahlil qilishga, qaror qabul qilish ko'nikmalarini mustahkamlashga o'rgatadi. Masalan:

- Raqamli etikani o'rgatuvchi "Google Be Internet Awesome" loyihasi bolalarga onlayn xavfsizlik, hurmat, do'stlik va mas'uliyatni interaktiv tarzda o'rgatadi.
- O'zbekiston maktablarida "Media savodxonlik" darslari orqali raqamli madaniyat va axloqiy tamoyillarni uyg'unlashtirish tajribalari boshlangan. Shuningdek, axloqiy tarbiya jarayonida sun'iy intellekt asosida monitoring olib borish — ya'ni o'quvchilarning onlayn faoliyati, ifodalaridagi salbiy holatlarni aniqlash orqali ularni ogohlantirish, ota-onalar va pedagoglarga xabar berish tizimlari ham joriy qilinmoqda.

Ammo bu imkoniyatlar bilan birga xavf-xatarlar ham mavjud: yolg'on ma'lumotlar, soxta qadriyatlar, virtual zo'ravonlik va giperfaollik yosh ongiga salbiy ta'sir

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

ko'rsatmoqda. Shu sababli SI va raqamli texnologiyalar axloqiy tarbiyada ehtiyotkorlik bilan, pedagogik yondashuv asosida qo'llanilishi lozim. Xulosa: Bugungi kunda axloqiy tarbiya raqamli madaniyat va sun'iy intellekt bilan uyg'unlashib, yangi bosqichga chiqmoqda. Asosiy vazifa — texnologiyani vosita sifatida ishlatib, insoniylik, halollik, adolat, mas'uliyat kabi qadriyatlarni yanada chuqurroq singdirishdir.

Xulosa: Axloqiy tarbiya bugungi kunda nafaqat tarbiya tizimining, balki jamiyat barqarorligining muhim tayanchi sifatida namoyon bo'lmoqda. U insonni hayotga, ijtimoiy munosabatlarga, qaror qabul qilishga tayyorlaydi. Bugungi axborot xurujlari davrida yoshlar ongini asrash, ularga tanqidiy fikrlash, raqamli madaniyatni o'rgatish va milliy qadriyatlar asosida axloqiy immunitetni shakllantirish zarur.

Tojiboyev, Sobirov va I.A. Karimov asarlaridan anglash mumkinki, axloqiy tarbiya faqatgina nasihat emas, balki chuqur ilmiy, psixologik, pedagogik va siyosiy yondashuvlarni o'zida mujassam etgan jarayondir. Demak, axloqiy tarbiyani jamiyatda tizimli tarzda kuchaytirish – barqaror, ma'naviy yetuk, intellektual avlodni tarbiyalashning eng ishonchli yo'lidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Tojiboyev N. "Zamonaviy jamiyatda axloq va ma'naviyat "Nashriyot: Ma'rifat jurnali, 2019
2. Sobirov A. "Axloqiy tarbiya: nazariya va amaliyot "Nashriyot: Toshkent, Ma'naviyat, 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.T.O'zbekiston.1992
4. Karimov.I.A. Barkam avlod O'zbekiston taraqqiyotining poydeviri. T.,Sharq Nashriyot -matbaa konserni.1998
- 5.<https://arxiv.uz/uz/documents/kurs-ishlari/pedagogik-psixologiya/prezident-i-a-karimovning-barkamol-avlod-o-zbekiston-taraqqiyotining-poydevori-asarida-ta-lim-tarbiya-masalalari>
- 6.<https://lex.uz/docs/-20596?ONDATE=09.02.2021+01>

